

half of the twentieth century is explored anew. Especially valuable is Shevchenko studies bibliography list done by the author.

Keywords: memoirs, memoirs, shevchenkoznave, documentary, historical accuracy, letters, memoirs author's diaries.

**Наталія Науменко, проф. (Київ)
Микола Ткачук, проф. (Тернопіль)**

Слово – золотого горіха зерно

(Іван Зимомря, Руслана Жовтані. Стихія творчого поступу. Біобібліографічний покажчик Миколи Зимомрі. – Ужгород: Видавництво ФОП Сабов А.М., 2016. – 314 с.)

На тлі стрімкого зростання інформаційних потреб суспільства очевидним є факт: праці біобібліографічного характеру, зокрема персональні покажчики вчених України, є важливими документальними джерелами з історії розвитку вітчизняної науки. Концентруючи в собі комплекс фактичних даних, поточної та ретроспективної бібліографічної інформації, вони є вагомим джерельною базою наукових досліджень. Ці видання дають можливість не лише детально висвітлити життя та окреслити наукові пошуки, пріоритети досліджень провідних українських вчених, узагальнити їх внесок у вітчизняну і світову науку та культуру, а й повернути імена забутих та викреслених з її історії. Бібліографічні та біобібліографічні покажчики зазвичай містять різнопланову, структуровану інформацію, яка може стати основою для подальших досліджень, у тому числі створення біобібліографічних словників, написання статей енциклопедичного, довідкового характеру, монографій тощо.

Основними складовими біобібліографічного покажчика, укладеного до 70-річчя від дня народження ученого, є біографічна частина та покажчик праць ювіляра. Це – відповідно до засад цього складного наукового жанру. Співвідношення біографічного і бібліографічного матеріалу є досить різним: в одних виданнях переважають статті біографічного характеру, в інших до коротких біографічних довідок додаються детальні списки праць цього автора і література про нього. Біографія у покажчиках здебільшого представлена вступною статтею про життєвий і творчий шлях особистості, біографічним нарисом, короткою довідкою анкетного характеру, або ж автобіографією.

Від виходу попереднього біобібліографічного покажчика Миколи Зимомрі «Алгоритм наукового поступу» минуло три роки (2013); і ось – нове видання, що містить нові численні позиції на сторінках книжки «Стихія творчого поступу». Поступ, висловлюючись образно, триває й триває – так і завжди має бути, але цього разу це поступ творчий, а отже, укладений не в рамки алгоритму, а буває багатоглядом усіх стихій природи. Цей промовистий перехід від аполлонівської до діонісійської концептосфери – не такий уже й випадковий. Свідченням тому є вступна стаття упорядників видання під назвою «Ритми духовного трансферу: акценти життя й творчості Миколи Зимомрі». Ще раз згадаймо блискучу повість К. Паустовського «Золота троянда», присвячену секретам мистецтва:

«Неспростовною є істина, яка стосується письменницької майстерності, зокрема роботи прозаїків. Вона полягає в тому, що знання суміжних галузей мистецтва – поезії, живопису, архітектури, скульптури та музики – надзвичайно збагачує внутрішній світ прозаїка й надає особливої виразності його письму. Воно наповнюється світлом та фарбами живопису; місткістю та свіжістю слів, властивими поезії; співмірністю архітектури; опуклістю й ясністю ліній скульптури; ритмом та мелодійністю музики».

Цей вислів доречний саме тому, що навіть у коротку назву статті автори-упорядники вклали цілу низку концептів мистецтва та науки. Задум свій вони пояснюють такими словами: «...наше завдання – не оцінювати краще з ужимку близької людини, а радше тільки висвітлити бодай окремі акценти, що примітні для життєвого та творчого шляхів Миколи

Зимомрі як дослідника міжкультурної взаємодії, власне, з проекцією на стихію духовного трансферу. З її а урою в'яжемо наші щирі почуття» (с. 6).

За правилами укладання покажчиків, у вступній статті про життєвий і творчий шлях ученого (біографічному нарисі) авторові слід зосередити основну увагу на характеристичні найбільш важливих напрямів наукової, педагогічної, науково-організаційної і громадської діяльності вченого та основних його праць. Вона має бути пов'язана з основними датами життя і діяльності вченого, списком літератури про нього, а огляд наукової діяльності відповідати бібліографічним записам у покажчику його праць. Зв'язок між статтею і покажчиком праць здійснюється за допомогою посилань на бібліографічні записи в покажчику.

Різномісна характеристика вченого, передусім його громадської, педагогічної, науково-організаційної, літературної діяльності, є одним з важливих критеріїв інформаційної культури біобібліографічного покажчика. А короткий нарис життя, наукової та науково-організаційної діяльності в інтерпретації Івана Зимомрі та Руслани Жовтани містить усі необхідні дані. Характеристику творчості науковця обмежено переліком основних праць із зазначенням часового проміжку – 1959 – 2015 роки. Як пишуть у газетах, «поки верстався номер» – цілком вірогідно, що за чотири місяці року 2016-го вийшло ще зо два десятки нових статей, періодичних і енциклопедичних, а може, й художніх творів... Отже, посаджений в однойменній новелі «Золотий горіх» прийнявся і досі дає рясні врожаї.

Загалом, за висловом фахівця-бібліографа, працівника НБУ імені В. Вернадського Людмили Гутник, цінність біографії визначається повнотою та достовірністю включених до покажчика відомостей, що, своєю чергою, робить таку працю вагомим енциклопедичним джерелом. Це повинна бути стаття, яка б максимально відповідала вимогам сучасної біографістики.

Такою стала післямова – заключна стаття збірника «Діалог – архітектура осмисленого наближення до істини» (автори – М. Ткачук, І. Зимомря, І. Добрянський). Наявні вже в перших її уступах посилання на німецьких мовознавців Вільгельма Вундта та Вільгельма фон Гумбольдта дозволяють долучити сюди ще одне ім'я – Олександра Потебні. Адже коло основних теоретико-літературних ідей О. Потебні пов'язане з проблемою художнього образу, художньої мови. Головним тут виявилось питання про внутрішню структуру художнього образу, яке вчений розробив досить оригінально. Як відомо, Олександр Потебня передусім був лінгвістом, тому центральна проблема для нього – «думка й мова», зв'язок мовної й мислительної діяльності. Засновуючись на ідеї, що мова є знак, позначення явища й акт пізнання людиною довкілля, вчений простежив, як саме відбувається це пізнання, як будуються та творяться поняття. Або, іншими словами, – *як образ предмета переходить в уявлення та поняття про предмети.*

Про це й ідеться у заключній статті. Її автори – видатні «словолюби», автори наукових розвідок і навчальних посібників, зуміли пов'язати «строгий контур» наукової мови з текстовим матеріалом, аби донести до читачів нове бачення інтерпретованої пером М. Зимомрі потебнівської концепції Слова як художнього твору: внутрішня форма конкретизує та вдосконалює механізми сприйняття і, відповідно, дозволяє мовцеві або читачеві прилучитися до творення «поетичності» та різногранності власного ідіолекту.

За твердженням авторів післямови, «Микола Зимомря щедро ділиться ідеями, а часом і з ним уперше віднайденими знахідками. Для нього головне – «аби добро служило людям»... Чимало його виступів узагалі не фіксовані, бо загублені в публікаціях «без підпису», колективних вітаннях з нагоди чи без неї; а вони – складові його професійних обдарувань» (с. 290). Позитивним моментом покажчика є, поряд з висвітленням наукових досягнень вченого, розкриття його особистісних характеристик, які подаються у включених до видання спогадів колег, учнів, друзів та знайомих. А згадати їм є про що!

І нарешті – «святе святих»: покажчик праць, який дає повне уявлення про творчий доробок, розкриває аспекти діяльності, основні напрями досліджень фахівця у певній галузі науки. У «Стихії творчого поступу» цей розділ становить 210 сторінок при загальному обсязі

314 с., не враховуючи алфавітного переліку назв опублікованих праць. Безсумнівна інформаційна цінність рецензованого покажчика праць у плані висвітлення різних граней обдарування М. Зимомрі залежить передусім від принципів групування матеріалів. У даному виданні застосовано традиційну хронологічну форму. Адже таке розташування матеріалу допомагає простежити становлення і розвиток наукової, науково-організаційної, педагогічної і громадської діяльності. Ця форма подання матеріалу дозволила висвітлити динаміку наукової діяльності з часу опублікування перших праць (газетних дописів, репортажів, портретів) до появи ґрунтовних досліджень – монографій, оглядових і аналітичних статей, які вже здобули заслужене визнання і практичне застосування. Йдеться не про новомодний «індекс Гірша», що на нього поодинокі адміністратори від науки дивляться мало не як на єдиний критерій оцінки роботи вченого. А визнання й застосування у колі вдячних викладачів, студентів та науковців.

Порівняння кількісного складу публікацій створює реальну картину плідного періоду творчості, або ж періоду менш активної діяльності. Автори окремих покажчиків удаються до предметно-тематичного способу групування бібліографічних записів, який дає можливість з'ясувати тематику наукових досліджень, напрями діяльності, проаналізувати, які з них є панівними. Такий розподіл матеріалів спостерігаємо й у «Стихії творчого поступу». Перелік друкованих праць М. Зимомрі складається з восьми тематичних рубрик, що розкривають повну картину його спадщини: Окремі видання; Дослідницькі, літературно-критичні та публіцистичні статті, рецензії, художні твори; Тематика доповідей: конференції, конгреси, симпозиуми; Література про життя та творчість Миколи Зимомрі; Наукове керування дисертаціями; Опонування кандидатських і докторських дисертацій; Титульний рецензент, членство в редколегіях; Наукове редагування. Підсумовує цей перелік «Алфавітний покажчик назв опублікованих праць», у котрому, позбавлені розлогих бібліографічних описів «чітко за стандартом ДСТУ ГОСТ 7.1:2006», заголовки утворюють секвенцію візій майбутнього та ретроспектив у минуле.

Варто зауважити й те, що у Миколи Зимомрі як художника слова, члена Національної спілки письменників України, засадничим принципом творення образу персонажа виступає незглибиме усвідомлення причетності до минулого, сучасного й майбутнього України. Натура прозаїка виявляється на рівні поліфонічного світу ідей та образів, спрямованих на предметне осягнення соціальних і морально-етичних реалій другої половини ХХ – початку ХХІ століття, закрююючи кожну розповідь у метафоричному ключі: *«Відомо: комусь неважко запалити вогонь. Ні, не йдеться про Віфлеємський. Хтось запалить невеличке багаття, а з нього викотиться одне згарище. Та надто нелегко посіяти, власне, викресати іскринку для світлого полум'я. Таке спроможна вчинити тільки погідна в усьому людина. Вона йде на прою з усім, що множить навкруг лихі пожадання»* (новела «Настрій», збірка «Промінці студеного сонця», 2015).

І наукові праці, й художні твори – прямі свідчення того, що Майстер повсякчас звертається до свіжих тем, актуальних проблем, неординарних конфліктів, непересічних постатей. Тому, пишучи рецензію на біобібліографічний покажчик, неможливо не звернутися до зразків його власної творчості.

Ще під час читання збірки художньо-документальних нарисів М. Зимомрі «Час і життя» (2012) можна було переконатися, що автор обрав напрочуд надійну стратегію гірської подорожі. Він успішно послуговується правилом, яке можна сформулювати так: «не просто оминати небезпечну розколину між скелями, а слід побудувати через неї міст, щоб і ті, хто йде за провідником, могли відчутти руку того незримого Ангела-хранителя, який допомагає подорожньому подолати шлях». Є ще одна ознака, на яку не можна не зважити. Це надзвичайно багата синонімія до дієслів, що позначають головні етапи життя, надто ж – народження людини. Так, Микола Зимомря воліє говорити про свого сучасника не просто «з'явився на світ», чи «народився», а скаже: *«Передвічний благословив струмені живої води на час його [Михайла Волощука] народження»*; *«...малинові дзвони несуть веселе й добре в казкову даль батьківських коренів»* (йдеться про Ярослава Грицьковяна); *«Василь Поп*

вперше побачив світ під високим небом Хуста... Звідси в тиху та ясну погоду зримо видніються все ще живі руїни древнього замку»; «Петро Гудивок привітав білий світ на Великдень»; марафон життя Романа Гром'яка «започаткувався... під теплим по-весняному нескрипучим дощем 21 березня 1937 року»; «Що ж то був за світ, який Ігор Добрянський побачив 3 травня 1955 року? Час був зачарований»... («Час і життя»).

Микола Зимомря, наголошуючи у своєму нарисі на знакових фактах біографії автора-персонажа образків (названого чи то повним ім'ям, чи ім'ям без прізвища, чи то просто займенником Він), скеровує думку реципієнта й до його естетичних поглядів. Попри виразну метафоричність і пісенне інструментування, варто зазначити особливу лаконічність і подеколи «містичність» низки образків, чому посприяло так зване «непряме зображення». Поділяємо думку, яку висловив визначний український літературознавець і письменник Любомир Сенік про книжку «Дзвін для ангелів» (2014): *вона «містить добірку поєднаних між собою образків-мініатюр, одне слово, своєрідних етюдів, вихоплених творчою уявою з безпосередньо пережитого, побаченого, почутого... Зразки малої прози... містять наповнені ліричним струменем змістовні ремінісценції, в яких домінують авторські переживання за сенс чесно жити на землі».*

У своїх образках Микола Зимомря оживлює образи довкілля, спонукуючи читача замилуватися красою природи, пробудити любов до неї, згадати відомі змалку казки, пісні, прислів'я та приказки. Конкретність деталей пов'язана з історичними асоціаціями, фольклорною символікою, і все разом творить яскраву мозаїку олюдної природи.

Суворість і небезпека відлунюють у занепокоєності автора станом української мови, забуття цілого масиву слів та занепаду прадавніх традицій повсякдення. Але більше – знеособлення людини, зокрема вчителя, втрата нею тієї первозданної місії, котру кожному дає Бог і котру Іван Франко визначав як «життя для людей». Способами непрямого зображення постатей української культури – не називаючи їхніх прізвищ, а інколи й імен, – прозаїк моделює образ митця та його довкілля через чуттєві та логічні константи, виявляючи свободу у доборі прийомів такого моделювання. Потім, при уважному вчитуванні в кожну репліку, просіюючи крізь свій досвід наведені у тексті реалії, назви творів, біографічні реалії, читач розкодує загадку автора. І охоплює його суто аристотелівське відчуття катарсису, радість упізнання персонажа й відчуття причетності до дивосвіту його архітворів.

Наприклад, із кількох висловів нарису «Спонука», герой якого – «пан Анатолій на калиновому мості», котрий «належить до ціла до тих майстрів, хто мислить себе без галасу та всіляких винагород», котрий «творить не задля пози, а для внутрішнього поклику» в уяві досвідченого у поезії знавця виникає філігранний образ героя. І після прочитання образка переконуєшся, що мова – це справді модель Всесвіту, це «світ світів». Адже йдеться в ньому про самотнього поета-мовотворця Анатолія Мойсієнка, творця «шахової поезії» та паліндромного сонета, «золотих есе» осені та «мови чебреців», якою звучить «сюжет ранковий». Мистецька синестезія – явище, яке особливо гостро актуалізується в добу зламу століть. Творчий доробок А. Мойсієнка – промовистий тому приклад. Саме це дозволило свого часу відомому поетові-пісняреві Й. Фиштику твердити, що співець Чернігівських садів «явив нову дикцію в сучасній українській літературі», а М. Зимомрі – констатувати, що ця «нова дикція» увійшла в повну силу.

А ось нарис, чия назва створює «горизонт очікування» чогось суворого, небезпечного та водночас величного й веселкового – «Відвічний водоспад Ніагара». По кількох рядках читаємо: *«...несподівано навчитель розгублює останнім часом свою колишню потужність. Може, саме тому нині окремі слова стали такими важкими й невимовними. Щоправда, на селі це можна почути колись часто вживані сполуки: «Дякую красно»; «Вибачте, прошу». Так, згадуємо те, що минуло тільки тому, бо нерідко пересихає горло, коли сьогодні навкруг так багато дрібного й мізерного. Того, що заважає бути учителеві справді провідником поміж зрілими та дітьми. Неначе відчуваєш серпневу спрагу, хочеться пити, але не мовчати...»*

Секвенція рельєфних образів – «співрозмовник зі Сходу Анатолій», неперевершений знавець «китиць віршованих строф», пісня «Ой у лузі червона калина похилилася...», «образ Срібного птаха», село Привітне Муровано-куриловецького району – складається в цілісний портрет: уродженець Вінниччини Анатолій Гуляк, літературознавець, відомий зокрема й знанням напам'ять величезного числа віршованих і прозових творів української літератури. І відтак зрозумілою стає метафора водоспаду, котрому ім'я дали індіанці (Ніагара – «великий шум»), як символічний синонім незнищенності українського народу, його звичаїв, традицій, світогляду й мови.

...Крізь основні об'єкти мистецького зацікавлення неважко помітити різнопланову, почасти суперечливу постать Майстра – ліричного і водночас палкого, нестримного, але завжди відвертого й правдивого, згодного вдаватися до «дражливих» тем, осмислювати найважчі проблеми доби. Як наслідок – багата галерея образів, характерів, які репрезентують світовідчуття автора й оцінювання людини в її соціальній і духовній самотності. Мова творів М. Зимомрі, лірична та публіцистична водночас, розкриває читачеві (перефразовуючи вислів С. Крижанівського з нарисів про Максима Рильського) два головні секрети: «таємниці природи та таємниці мистецтва». До тлумачення цих секретів по-різному підходять і автор, і реципієнти. Невіддільність світу людини від світу природи, утвердженням якої й є словесна творчість, виявляється як у проєціюванні картин карпатського довкілля на емоційний стан оповідача або розповідача, так і у введенні в пейзаж мистецьких мотивів та історичних алюзій.

Для Миколи Зимомрі це передусім запозичені з фольклору та книжної поезії назви, цитати й образи, імена багатьох видатних людей – попередників і сучасників, а коли-не-коли й наступників: І. Орлая, Т. Шевченка, П. Куліша, І. Франка, Лесі Українки, В. Пачовського, О. Олеся, В. Гренджі-Донського, Ф. Потушняка, Андрія та Валентини Малишків, В. Симоненка, В. Стуса, П. Скунця, Ф. Зубанича, В. Коротича, Д. Павличка, Я. Поліщука, О. Астаф'єва, А. Мойсієнка, Л. Сеника, Е. Андіївської, Т. Карабовича, Д. Кременя, М. Вінграновського, Т. Мельничука...

Узагальнюючи, варто наголосити, що вивчення історії та сучасного стану персональної бібліографії вчених України є досить важливим для досліджень як у бібліографістиці, так і в інших галузях науки. Тенденція удосконалення видань такого типу, що спостерігається останнім часом (зокрема, з застосуванням мультимедійних технологій), є досить важливим чинником, який впливає на задоволення потреб користувачів у персональній бібліографії. А найголовніше – підготовка і випуск біобібліографічних покажчиків діячів науки України повинні набувати державного значення, тому що це передусім висвітлення рівня наукового потенціалу нашої країни, пропагування досягнень вітчизняної науки та мистецтва, гідне представлення їх світовому загалові.

Цю рецензію хотілося б завершити рядками вірша Святослава Гординського «Кольори і слова»: *Кольори і слова в надхненному танку / Однаково дзвенять у ритмі мелодійнім, / Шукаючи сполук, де б кожен серця стук / Акордом уставав дзвінком і гармонійнім. / Закреслені в один міцний і певний ритм, / У ліриці слова здригнуться шумом вітру, / А динамічних фарб гарячий кольорит / Віддасть усю красу мінливого повітря. / Вони кохають міць свідомої руки, / Чи з міді, зміряні холодним міркуванням, / Чи інші, що легкі, сріблисті й гомінкі, / Із подихом весни і першого кохання, – / Уяву всі вони ведуть за лаштунки / Буденщини й нудьги, в країну поривання».*

«Кольорово-словесні» враження М. Зимомрі, авторитетного письменника-літературознавця, від знайомства з автором (чи то особистим, чи з книжок), із його художніми та науковими творами, своєю чергою, зумовлюють усі подальші сприйняття та переживання, «натхненний танок», «міцний і певний ритм», «гарячий кольорит фарб», «міць свідомої руки», а у висліді – знайдення дороговказу до «країни поривання». Відтак із тексту «сухого» документа – списку опублікованих праць – чарівники-упорядники формують портрет унікальної людської особистості з лише їй притаманним складом розуму, волі, душі. А справжній носій пера здатен прозріти нові й нові штрихи цього портрета. Власне, так, як

це зробив і ще, сподіваємося, зробить носій стихії творчого поступу у його майбутніх творчих змаганнях. Вони віддзеркалюють складові науково-педагогічного доробку Миколи Зимомрі, доктора філологічних наук, професора Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, академіка АН Вищої школи України. Звідси – щире побажання: хай щастить нашому побратимові успішно шукати й далі слово – золотого горіха зерно...

У бібліографічному покажчику Миколи Зимомрі представлено його праці за останні три роки. Покажчик присвячений до 70- річчя вченого. Наукова цінність бібліографічного і біографічного покажчика викликає чималий інтерес, адже для читачів цікаво простежити за характером наукових пошуків Миколи Івановича. Вартість покажчика поглиблюється вступною статтею про життя і творчість ученого. Перед читачем постає цікавий творчий шлях літературознавця, поета, світового германіста, перекладача. Захоплення викликає громадянська, педагогічна, науково-організаційна літературна діяльність

Ключові слова: бібліографічний покажчик, творчий шлях, педагогічна діяльність, літературознавець, поет, світовий германіст, перекладач, германіст.

Natalia Naumenko, prof. (Kyiv) Mykola Tkachuk, Professor. (Ternopil) Word — golden walnut grain

The bibliography index of Mykola Zymomria presents his works for the past three years. The index is devoted to the 70th anniversary of the scientist. The scientific value of bibliographical and biographical index is of great interest, because it is interesting for readers to trace the nature of scientific research done by Mykola Ivanovych. The value of the index is increased by introduction describing the life and work of the scientist. The reader is faced an interesting career of literary critic, poet, world known Germanist and translator. His civic, educational, scientific and organizational literary activity inspires.

Keywords: bibliography, career, educational activities, literary critic, poet, translator and Germanist.

Микола Зимомря, д-р філол. наук, проф. (Дрогобич)

Автографи Миколи Мушинки: до питання про сутність інтелектуальної основи діалогу (До 80-річчя від дня народження Миколи Мушинки)

Оригінальні автографи демонструють, як правило, такі інтерпретаційні судження, що містять безпосередні вираження досвіду їхнього творця з проекцією на його інтелектуальну основу. Це переконливо засвідчують численні дарчі написи доктора філології, члена Національної Академії України Миколи Мушинки, адресовані автору цих рядків. Ось, наприклад, одне з тих особливо змістовних словесних пояснень людської приязні, що має під пером визначного науковця різновекторну орієнтацію на об'єктивне сприйняття теперішнього та його проекції на майбутнє: «Микола Іванович Зимомря з Миколою Івановичем Мушиною мають спільні не тільки імена й по батькові, але й спільну долю та спільні уподобання. Дай Тобі, Боже, дорогий Миколо, і в майбутньому бути таким одержимим, як досі! М. Мушинка. **2.6.1991**». Ці рядки Микола Мушинка полишив в альбомі «Изобразительное искусство Закарпатья» (Москва, 1973, 158 с.), власне, на тлі картини «Невістка» улюбленого художника Андрія Коцки (1911 – 1987). До речі, не зважаючи на те, що названу працю упорядкував український художник світової слави Йосип Бокшай (1891 – 1975), книжка потрапила під заборону. Її спричинив якийсь партійний невіглас, прізвище якого тут нема потреби й нагадувати – хай розпливається в забутті.

Андрій Коцка подарував її лікареві й одержимому уболівальникові за долю української культури Петрові Мізуну (1930 – 1997). Як не згадати про те, що цей талановитий хірург простягнув мені розкішний альбом і чомусь звернувся з такими словами, які стали для мене своєрідним гаслом: «Бог Вам дав дар берегти своє. То й збирайте розкидані скарби рідного народу та бережіть! Моя справа – лікувати...». Зі свого боку я подарував ошатне видання синові Іванові. Є впевненість: син подарує комусь далі. І, таким чином, книжка матиме певний знак і стане «вічним подарунком»... До слова, того ж